

KEHITYSSUUNTIA NUORTEN EUROOPPALAISTEN JUOMATAVOISSA

Nuorten alkoholin käytöstä on tehty kolmenkymmenen viime vuoden aikana lukuisia tutkimuksia. Moni tutkimus on käynnistetty, koska nuorison käyttäytymisestä on huolestuttu. Silloin kun alkoholin kokonaiskulutus on voimakkaasti kasvanut, huomio on helposti kiinnitetty erityisesti nuorisoon. Näin tapahtui erityisesti 1970-luvun alussa, kun alkoholin kulutus lisääntyi hyvin monessa Euroopan maassa. Nuorisotutkimusten yleisyys verrattuna koko väestöön kohdistuviin tutkimuksiin johtuu myös siitä, että tutkimuskohteena nuoret on helppo tavoittaa koulujärjestelmän kautta. Nuorten alkoholin käyttöön kohdistuvien pitkittäistutkimuksien taas on yritetty löytää tekijöitä, joiden perusteella voitaisiin ennakoida nuorten tulevaa alkoholin käyttöä.

Valtaosa nuorison alkoholin käyttöä koskevista tutkimuksista on poikkileikkaustutkimuksia, joiden tiedot on kerätty yhtenä vuonna. Muutamissa Euroopan maissa nuorten alkoholin käyttöä on seurattu samaa tutkimusasetelmaa käyttäen tietyin väliajoin. Osa näistä on käynnistetty kansallisten alkoholitutkimuslaitosten aloitteista (Hollanti, Puola, Norja, Ranska, Ruotsi, Suomi), osa kansainvälisten järjestöjen aloitteista (Maailman terveysjärjestö, Pempidou-ryhmä). Kummassakin tapauksessa tavoitteena on ollut seurata nuorten alkoholin ja/tai huumeiden käytön kehittymistä. Joissakin maissa on erityisesti haluttu seurata lainsäädännön muutosten vaikutuksia (Islanti: alkoholi; Suomi: tupakka). Tiedot mahdollisista muutoksista nuorten alkoholin käytössä ovat olleet tarpeen, kun on

suunniteltu ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä nuorten alkoholin käytöstä aiheutuvien terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien välttämiseksi.

Artikkelin tiedot perustuvat julkaistuihin artikkeleihin sekä WHO-koululaistutkimuksen (ks. tutkimusohjelman esittely: Aarø & al. 1986) Suomea, Ruotsia, Norjaa ja Walesia koskevaan aineistoon (Kannas & Tynjälä, WHO:n koululaisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994).

PITKÄN AJAN TRENDIT

Valtaosa tutkimuksista, joissa käytetyt aineistot ovat vertailukelpoisia, on tehty vuoden 1970 jälkeen tai huomattavasti myöhemmin. Varhaisemmilta ajoilta tietoa nuorten alkoholin käytöstä on käytettävissä kovin niukasti.

Asenteiden muuttumista 90 viime vuoden kuluessa kuvaa hyvin lääkärikunnan suositusten muuttuminen. Nykyään kukaan ei suositteleisi olutta tai viiniä lapsille, saati sitten väkeviä alkoholijuomia kasvaville nuorille miehille mielen piristykseksi kuten Wienissä vuonna 1901, jolloin järjestettiin 8. kansainvälinen kongressi alkoholismia vastaan (Eisenbach-Stangl, käsikirjoitus). Sen vuoksi ei ole ihme, että vuonna 1900 tehdyn tutkimuksen mukaan 6–14-vuotiaista pojista 32 prosenttia joi säännöllisesti olutta (Fröhlich 1902). Vastaavasti vuosisadan alussa huomattava osuus Varsovan nuorista kertoi vanhemmillaan olevan tapana tarjota heille alkoholi-

juomia. Ja viime vuosisadan puolella, kun alkoholin käyttö Puolassa oli runsaimmillaan, kapakassa asioivaa saattoi kohdata seuraavanlainen näky: ”– humaltuneita äitejä – antamassa rintaa ja aina välillä kaatamassa votkaa lastensa kurkkuihin näiden itkun vaimentamiseksi” (Bielewicz & al., käsikirjoitus).

Vuosisadan vaihteessa nuorten, jopa lasten alkoholin käyttö oli yleisempää kuin nykyään, koska alkoholijuomat olivat osa päivittäistä ravintoa ja energiavaraa. Lisäksi alkoholin uskottiin vahvistavan terveyttä. Lasten ja nuorten alkoholin käyttö ei kuitenkaan ollut irrallinen ilmiö. Myös aikuisväestön alkoholin käyttö oli huomattavasti yleisempää ja runsaampaa kuin nykyään.

LYHYEN AJAN TRENDIT

Vuosisadan vaihteessa alkoholin käyttö oli Euroopassa runsasta. Se väheni vuosisadan ensimmäisen puoliskon aikana ja kääntyi jälleen kasvuun toisen maailmansodan jälkeen. Monissa maissa kasvu ajoittuu 60- ja 70-luvulle. On todennäköistä, että nuorten alkoholin käytön trendit tältä ajalta ovat hyvin samansuuntaisia kuin alkoholin kokonaiskulutuksen. Empiiristä tietoa nuorten alkoholin käytön kehitystrendeistä on kuitenkin saatavissa vasta 70-luvulta lähtien.

ALOITUSIKÄ

Aloituskäyttäjä koskevat tiedot ovat erisuuntaisia eri maissa. Hollannissa aloitusikä oli vuonna 1988 korkeampi kuin vuonna 1984 (Plomp & al. 1991). Norjassa aloitusikä on pysynyt lähes ennallaan vuosina 1973–1994 (Skretting 1995). Suomessa aloitusikä nousi aikavälillä 1977–1983, kun alkoholin kulutus oli vakio, ja laski 80-luvun lopulla, kun alkoholin kulutus lisääntyi (Rahkonen & al. 1987).

Hollannissa yli 13-vuotiaiden nuorten juomistiheys ja juodut määrät lisääntyivät vuodesta 1984 vuoteen 1988 (Plomp & al. 1991). Puolassa nuorten juominen yleistyi aikavälillä 1984–1992 (Zieliński & Sieroslowski 1995) ja erityisesti lisääntyi oluen juonti (Świąkiewicz 1995). Sveitsissä vähintään kerran viikossa olutta juovien osuudet lisääntyivät huomattavasti 11–16-vuotiaiden keskuudessa vuodesta 1986 vuoteen 1994 (Le Gaffey & al. 1995). Erittäin huomattava oli lisäksi päivittäin juovien tyttöjen keskuudessa vuodesta 1978 vuoteen 1994. Islannissa 13–19-vuotiaiden poikien juomistiheys lisääntyi aikavälillä 1988–1992, ja samanaikaisesti sekä tyttöjen että poikien juomat määrät lisääntyivät (Gudmundsdóttir 1994).

Suomessa 14–18-vuotiaiden nuorten juomistiheys seurasi per capita -kulutuksen kehitystä: se pysyi vakiona tasaisen kulutuksen aikana 1977–1983, lisääntyi vuodesta 1985 vuoteen 1991, väheni 1991–1993 ja lisääntyi jälleen 1993–1995 (Ahlström 1994). Kehitys on pääsääntöisesti ollut Ruotsissa samanlainen 14–15-vuotiaiden keskuudessa. Juomatavat pysyivät ennallaan poikien keskuudessa 70-luvun puoliväliin, mutta runsaasti juovien tyttöjen osuus lisääntyi vuoteen 1977 saakka. Sen jälkeen oli havaittavissa vähenemistä, mutta lisääntymistä jälleen aikavälillä 1984–1994 (Andersson & Hibell 1995). WHO-koululaistutkimuksen tulokset vahvistavat Suomen ja Ruotsin nuorten alkoholin käytön kehityksestä saatua kuvaa (Kannas & Tynjälä, WHO:n koululaisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994).

Oslossa niiden 15–20-vuotiaiden poikien osuus, jotka olivat juoneet alkoholia edellisen viikon aikana, väheni huomattavasti aikavälillä 1973–1994, samoin kuin poikien vuosittain juomat alkoholimäärät (Skretting 1995). Vastaavia vähennyksiä ei tapahtunut tyttöjen keskuudessa. Espanjan Kataloniassa säännöllisesti alkoholia juovien 13–14-vuotiaiden osuus väheni aikavälillä 1987–1992 (lehtitie-

to). Englannin nuorten ei ole arvioitu juovan nykyään enemmän kuin 80-luvulla (May 1992).

HUMALAJUOMINEN

Walesissa humalajuominen lisääntyi 11–15-vuotiaiden nuorten keskuudessa aikavälillä 1986–1994 ja aivan erityisesti 90-luvulla (Kannas & Tynjälä, WHO:n koululaisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994). Hollannissa edellisellä juomiskerralla vähintään 5 annosta juoneiden 15-vuotiaiden poikien osuus lisääntyi huomattavasti aikavälillä 1984–1988 (Plomp & al. 1991). Sveitsissä humalajuominen on lisääntynyt vuodesta 1978 lähtien ja lisäksi kaikilla kolmella eri kielialueella (Le Gauffey & al. 1995). Espanjan Kataloniassa humalajuominen yleistyi 13–14-vuotiaiden keskuudessa aikavälillä 1987–1992 (lehtitieto).

Suomessa humalajuominen yleistyi nuorten keskuudessa vuodesta 1981 lähtien (Ahlström 1994) lukuun ottamatta ajanjaksoa 1993–1995, jolloin se väheni. Myös WHO-koululaistutkimuksen mukaan suomalaisten nuorten humalajuominen väheni ajanjaksona 1990–1994 (Kannas & Tynjälä, WHO:n koululaisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994). Oslossakin humalajuominen on yleistynyt vuodesta 1971 saakka, ja erityisesti tyttöjen keskuudessa (Skretting 1995). Islannissa humalajuominen yleistyi aikavälillä 1988–1992 erityisesti poikien parissa (Gudmundsdóttir 1994). Myös Ruotsissa humalajuominen on yleistynyt, eikä tyttöjen ja poikien välillä ole enää lainkaan eroja (Andersson & Hibell 1995). WHO-koululaistutkimuksen mukaan lisääntymistä tapahtui tyttöjen keskuudessa erityisesti ajanjaksona 1990–1994 (Kannas & Tynjälä, WHO:n koululaisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994).

SEKAKÄYTTÖ

Alkoholin käytön yleistymisen myötä alkoholin ja erilaisten muiden päihteiden – niin laillisten kuin laittomien (maasta riippuen) – sekakäyttö on yleistynyt. Vaikka alkoholi on kiistatta nuorten eniten käyttämä päihdyttävä aine kaikissa Euroopan maissa, varsinkin runsaaseen alkoholin käyttöön, johon yhdistyy erilaisia ongelmia, liittyy varsin usein muiden päihteiden käyttöä.

SOSIAALISET KYTKENNÄT

Muutokset nuorten alkoholinkäyttötavoissa ovat koskettaneet lähes kaikkia nuorisoryhmiä. Esimerkiksi Sveitsissä kaikilla kolmella eri kielialueella muutokset olivat samansuuntaiset (Le Gauffey & al. 1995), samoin Suomen niillä alueilla, joiden tiedetään poikkeavan juomatapakulttuuriltaan maan muista osista (Ahlström 1994). On oletettavaa, että sama pätee nuoriin niin ammattikouluissa kuin lukiossa. Ja koska vanhempien sosiaalisella asemalla ei ole juuri vaikutusta nuorten juomatapoihin sen enempää Italiassa (Donato & al. 1995; Rossi 1994) kuin Suomessakaan (Ahlström & Rimpelä 1991), on todennäköistä, että muutokset ovat tapahtuneet myös riippumatta vanhempien sosiaalisesta asemasta.

Nuorten alkoholin käytön kytkennät perhepiiriin vaihtelevat selvästi Euroopan maiden välillä. Huomattava osuus nuorista Isossa-Britanniassa, Italiassa, Kreikassa, Belgiassa ja Tanskassa on juonut viiniä perhepiirissä, kun taas osuus on huomattavan pieni Portugalissa, Espanjassa, Ranskassa ja Irlannissa (van Reek & al. 1994). Ensimmäisten juomiskokeilujen kannalta perheen merkityksen on arveltu olevan suuri niin Ranskassa (Weill & Bourhis 1994) kuin Isossa-Britanniassakin (May 1992). Sen sijaan Skandinaviassa nuoret kokeilevat alkoholijuomia ensimmäisen kerran usein omassa toveripiirissään (Ahlström & Harford, käsikirjoitus).

Kun alkoholin käyttö vakiintuu osaksi nuo-

ren sosiaalista kanssakäymistä, tovereiden merkitys juomaseurana lisääntyy; ystävien kanssa vietetään aikaa kaikkialla Euroopassa niin kotiloissa kuin ravintoloissa ja varsinkin diskoissa, heti kun lailliset ikäraajat on saavutettu.

YHTEENVETO

Eurooppalaiset nuoret tutustuvat alkoholijuomiin samanikäisinä kuin ennenkin. Sen sijaan säännöllinen alkoholin käyttö aloitetaan nykyään nuorempana kuin ennen. Juomistiheydessä ja juoduissa määrissä trendit ovat erilaisia eri maissa. Joissakin maissa tilanne on pysynyt vakaana, useimmissa tiheys ja määrät ovat lisääntyneet, mutta esimerkiksi Norjassa on havaittavissa selvää vähenemistä. Lisääntymistä on tapahtunut erityisesti silloin, kun kyseisessä maassa on vallinnut taloudellinen noususuhdanne ja/tai alkoholin saatavuus on parantunut. Vähenemistä on tapahtunut vastaavasti, kun kyseisessä maassa on saatavuus huonontunut ja/tai on vallinnut taloudellinen laskusuhdanne.

Oluen suosio nuorten keskuudessa on kiistaton kaikkialla Euroopassa Välimerenmaista Skandinaviaan. Nuorten ateriointiin alkoholijuomat liittyvät joissakin Euroopan maissa, mutta eivät välttämättä edes kaikissa viinintuottajamaissa. Alkoholijuomat ovat olennainen osa nuorten sosiaalista kanssakäymistä, nuorempina kotibailuissa, laillisen anniske-

luikärajan jälkeen pubeissa, diskoissa ja ravintoloissa – joissakin maissa jo ennen ikäraajan saavuttamista.

Sukupuolierot ovat kaventuneet useissa maissa. Siitä huolimatta pojat juovat alkoholijuomia edelleen huomattavasti useammin ja enemmän kuin tytöt. Alueelliset erot maiden sisällä eivät ole enää yhtä merkittäviä kuin ennen, ei liioin vanhempien sosiaalinen asema.

Humalahakuinen juominen on yleistynyt nuorten keskuudessa kaikissa Euroopan maissa, joista vertailukelpoisia tietoja on käytettävissä. Erityisesti yleistymisen on ajoittunut 80-luvun loppuun ja 90-luvun alkuun.

Nuorten humalajuomiseen sisältyy huomattavia riskejä, koska kokemattomuus alkoholin käytössä yhdistyneenä erilaisiin riskien ottoihin ja voiman ja haavoittumattomuuden tunteisiin (Plant & Plant 1992) voi johtaa onnettomuuksiin ja tapaturmiin.

On todennäköistä, että niissäkin Euroopan maissa, joista ei ole käytettävissä vertailukelpoisia aikavertailuja, nuorten humalajuominen on yleistynyt. Tulevaisuudessa on paremmat mahdollisuudet seurata tilanteen kehittymistä Euroopassa. Keväällä 1995 kerättiin 26 Euroopan maassa yhdenmukaista tutkimusasetelmaa ja lomaketta käyttäen tietoja vuonna 1979 syntyneiden koululaisten alkoholin ja huumeiden käytöstä (European School Survey Project on Alcohol and Drugs). Tarkoituksena on toistaa aineistonkeruu säännöllisin välein muutosten seuraamiseksi.

KIRJALLISUUS

Aarø, Leif Edvard & Wold, Bente & Kannas, Lasse & Rimpelä, Matti: Health behaviour in school-children. A WHO cross-national survey. Health Promotion 1 (1986): 1, 17–33. Oxford University Press, Great Britain 1986

Ahlström, Salme: Drinking habits among Finnish young people. Report on cross-sectional data from 1977–1993. Paper presented at the 20th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society, Rüschlikon, Switzerland, June 6–10, 1994

Ahlström, Salme & Harford, Tom: Käsikirjoitus

Ahlström, Salme & Rimpelä, Arja: Ovatko nuorten alkoholin käytön sosioekonomiset erot muuttuneet vuosina 1977–1991? Medic-lehti 2/91

Andersson, Barbro & Hibell, Björn: Skolevers drogvanor 1994. Rapport-serie 44. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 1995

Bielewicz, Antoni & Sieroslowski, Janusz & Świątkiewicz, Grazyna & Zagonski, Andrzej: Käsikirjoitus

Donato, Francesco & Monarca, Silvano & Chiesa, Roberta & Feretti, Donatella & Modolo, Maria Antonia & Nardi, Giuseppe: Patterns and cova-

riates of alcohol drinking among high school students in 10 towns in Italy: a cross-sectional study. *Drug and Alcohol Dependence* 37 (1995): 1, 59–69

Eisenbach-Stangl, Irmgard: Käsikirjoitus

Fröhlich, R.: Ergebnisse einer Umfrage über den Alkoholenuss der Schulkinder in Niederösterreich und anschließende Diskussion: P. 429–444. In: Congress-Bureau (ed.): Bericht über den VIII Internationalen Congress gegen den Alkoholismus. Leipzig and Wien: F. Deuticke, 1902

Le Gauffey, Yann & Efonyi-Mäder, Denise & François, Yves & Schmid, Holger: Les consommations d'alcool, de tabac et de drogues des écoliers de 11 à 16 ans en suisse. Institut suisse de prévention de l'alcoolisme et autres toxicomanies. Lausanne mai 1995

Gudmundsdóttir, Ása: The repeal of a beer prohibition and changes in drinking habits among Icelandic youth. Nordiskt samhällsvetenskapligt rusmedelforskarmöte, "Ungdomar, konsumtion och värderingar", 29–31 augusti 1994, Åkersberga, Sverige

Kannas, Lasse & Tynjälä, Jorma: WHO:n koulu-laisaineisto vuosilta 1986, 1990 ja 1994

May, Carl: Invited review. *Alcohol and Alcoholism* 27 (1992): 2, 109–115

Plant, Martin & Plant, Moira: Risk-takers. Alcohol, drugs, sex and youth. London and New York: Tavistock/Routledge, 1992

Plomp, H. N. & Kuipers, H. & van Oers, M. L.: Smoking, alcohol consumption and the use of

drugs by schoolchildren from the age of 10. Amsterdam: VU University Press, 1991

Rahkonen, Ossi & Ahlström, Salme & Rimpelä, Matti: Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973–1987. *Alkoholipolitiikka* 52 (1987): 6, 292–302

van Reek, Jan & Adriaanse, Hans & Knibbe, Ronald: Alcohol consumption and correlates among children in the European Community. *The International Journal of the Addictions* 29 (1994): 1, 15–21

Rossi, D.: Youth and alcohol in Italy. *Alcologia* 6 (1994): 2, 165–169

Skretting, Astrid: Trends in alcohol use among young people in Oslo from 1970–94. Paper presented at the 21st Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society, Porto, Portugal, June 5–9, 1995

Świątkiewicz, Grazyna: Issue of beer. Paper presented at the 21st Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society, Porto, Portugal, June 5–9, 1995

Weill, J. & Le Bourhis, B.: Factors predictive of alcohol consumption in a representative sample of French male teenagers: a five-year prospective study. *Drug and Alcohol Dependence* 35 (1994): 1, 45–50

Zieliński, Antoni & Sieroslowski, Janusz: Prevalence of alcohol and other drugs use among post-elementary school students. The current consumption trends. Paper presented at the 21st Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society, Porto, Portugal, June 5–9, 1995.

ENGLISH SUMMARY

Salme Ahlström & Lasse Kannas & Jorma Tynjälä: Trends in the drinking habits of young Europeans (Kehityssuuntia nuorten eurooppalaisten juomatavoissa)

Although young Europeans have their first taste of alcohol around much the same age as in the past, regular drinking begins at a younger age than it used to. Trends in the frequency and volume of drinking vary from country to country. In some, no change has occurred. In most, both the volume and frequency have risen, whereas in others, such as Norway, a decline has taken place. Higher frequency and volume of drinking is often associated with periods of economic growth and/or improved availability of alcohol, while poor availability and/or economic recession tend to reduce consumption.

Beer is the unrivalled favourite beverage of young people throughout Europe, from Scandinavia to the Mediterranean. Young people regularly

enjoy alcohol with meals in some European countries, but not in all, not even all wine-growing countries. Alcohol plays an important role in the social life of young Europeans, starting with private parties and later, after reaching legal drinking age, at discos and restaurants (or even at a younger age in some countries).

The gap between the sexes has narrowed in many countries, although boys still drink a great deal more frequently and heavily than girls. Regional differences are not as marked as they once were, nor does social status have as marked an impact on drinking as it used to.

Drinking to get drunk has become increasingly common among young people in all European countries for which comparable data are available. This trend has spread particularly in the late '80s and early '90s. The same is presumably true of those European countries for which no comparable data are available.

KEY WORDS:

Drinking habits, youth, Europe, longitudinal study